

מראי מקומות - תענית כא.

ועולה תיכף ומיד, ואמר כן לעיני הרואין בלשון בדיחות, כדי שישמעו החכמים ויבואו אצלו לשאול ממנו. ועפ"ז תי' עוד דקדוק, למה הלך למקום רחוק עד הספינה, הי' לו להעלות לגג בהמ"ד, ויאמר אם לא פשיטנא שישליך עצמו לארץ למטה, וע"פ הנ"ל א"ש.

ז. אתה הוא סבא, תנא לי' וכו'

ע' בחתם סופר שהביא דא"י בתוס' בחולין (י). ד"ה הוא סבא" היינו אליהו הנביא, ושאל ממנו שאלה זו דוקא, לפי שאילפא עכשיו חזר בתשובה, והי' מתחרט על מה שהלך לסחורה, והי' אליהו רוצה להראות לתלמידים שעשה תשובה, ולכן שאל לו על ברייתא זו, שג"כ תלוי בנדון זה, אם ללכת לסחורה כדי לקיים בעצמו אפס כי לא יהי' בך אביון, ע"ש ביאורו.

ח. פנו את הכלים וכו'

ויש להק', הא אמרי' דאל יעמוד במקום סכנה וכו'. וכו' הגבורת ארי לחדש דלא אמרי' כן אלא ללכת לכתחלה למקום סכנה, אבל אם נמצא כבר במקום סכנה בלי מתכוין, כההיא דנחום איש גש זס, אז בודאי עושין לו נס, ואין מנכין לו כלום הואיל ולא נתכוין לכך. ואפי' אם מאריך ומרחיב זמן הנס יותר מן ההכרח, דכיון דהי' צריך להתחלת הנס, דהי' בלא מתכוין, אי"ז מלתא יתירא כולי האי אם ממשיך בידים משך זמן הנס יותר קצת (והוא לכאור' על דרך מש"כ בדף כ' בשם הבן יהודע, דאין קפידא כ"כ היכא שאין הנס ניכר, וכאן אין האריכות ניכר). וע' מהרש"א דביאר לשיטתו דצדיק גמור אינו צריך לחוש לזה, ונחום ידע דצדיק גמור הי', וזהו מה שהק' לו תלמידיו, מאחר שצדיק גמור אתה וכו', דהיינו, כיון שאתה צדיק גמור, ואי' בברכות דצדיק וטוב לו היינו צדיק גמור, וא"כ למה יש לך יסורין כ"כ, והשיב שהוא מביאם על עצמו [אבל ק' למהלך זה קו' הגבו"א, הלא יעקב אבינו ירא לעצמו, האם שייך לומר דנחום הי' צדיק גמור טפי מיעקב, וצ"ע].

זא. אמר גם זו לטובה

ביאר הענף יוסף (על העין יעקב), דאף דצריך כל אדם לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, התם הכוונה היא דמרהיב זו תצמח טובה, אבל נחום הי' אומר דגם זו לטובה, לא רק התוצאות, אלא גם זה גופא הטובה, ואינה רעה כלל.

י. איזו היא דבה, עיר המוציאה ה' מאות רגלי

כ' הרמב"ם (תענית ב, ה) דאין נשים וקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מניין אנשי המדינה לענין זה. וכו' הר"ן (ח. מדפי הר"ן) דמקורו הוא מלשון המשנה "המוציאה". וביאר ההגהות הב"ח (על הר"ן שם) כוונת הר"ן, דכיון דנשים וקטנים וזקנים דרכן שלא לצאת חוצה, ממילא ע"כ כוונת התנא על אנשים. אבל הריטב"א והמגיד משנה ביארו דמקור הרמב"ם הוא מלשון "רגלי", וביאר הקרבן נתנאל (אות ז) דהיינו מדכתיב "שש מאות אלף רגלי לבד מטף".

א. אילפא ור' יוחנן וכו'

כ' העין יעקב דמזכירה הגמ' את אילפא קודם ר' יוחנן, משום שהי' גדול מר' יוחנן בתורה, וכמבואר בסמוך. וכ' דלכך זכה דוקא ר' יוחנן לגדולה, לפי שעיקר הגורם שפרשו מן התורה הי' אילפא, שהוא הי' הגדול, ואחריו נמשך ר' יוחנן, לכך שמע ר' יוחנן דוקא שיהי' יכול להיות ראש ישיבה, לפי שהוא לא הי' הגורם העיקרי לפרוש מן התורה.

ב. אותבי תותי גודא רעיעא

הק' הגבורת ארי, איך עשו כן, הא אמרינן לעיל (כ) דאל יעמוד במקום סכנה וכו', ותי' דעכצ"ל דלא ידעו דהי' כותל רעוע.

ג. נקטלינהו שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה

הק' המהר"ל (דרך חיים, פרק ו', משנה ה'), הא מצינו באיזה מקומות דמשמע שיש לו לאדם לבטל מתורתו כדי לעשות לפרנסתו, ובגמ' כאן משמע דאפי' לפרנסתו אסור לו לבטל מתורתו. ותי' דצריך לחלק, דודאי היכא שיש קצבה לבטולו, דהיינו חודש אחד או שנים, יש לו לבטל תורתו, אבל היכא שאין קצבה לבטולו ודאי אין לו לבטל תורה בשביל חיי שעה.

ד. ואוקי בנפשאי כי לא יחדל אביון מקרב הארץ

ולכאור' יש להעיר, הא שמע ממלאכי השרת שקים לי' שעתא, ומשום הכי חזר. וכו' הפתח עינים דלא גנב דעת' דאילפא, דאיהו בלא"ה הי' מהדר משום דשמע למלאכי השרת דבעו למקטלינהו שמניחין חיי עולם, ולזה הסכים בדעתו לחזור, וא"כ שפיר קאמר לי' אהדר ואוקי בנפשאי כי לא יחדל. וע' מהרש"א דג"כ כ' על דרך זה, דכדי לעסוק בתורה אמר כן, וכמה שאמרו מלאכי השרת מניחין חיי עולם, ומשמע דג"כ בא ליישב קו' זו (אבל לכאור' מהגמ' לא משמע כן, וצ"ע).

ה. ואוקי בנפשאי כי לא יחדל אביון מקרב הארץ

ולכאור' באמת יש כאן סתירה בקראי, מקרא דאפס כי לא יהי' בך אביון, וקרא דכי לא יחדל אביון מקרב הארץ. ע' ברש"י על התורה (דברים טו, ד), שהביא מהספרי דביאר דבזמן שעושין רצונו של מקום, אביונים באחרים ולא בכם. אבל בזמן שאי אתם עושין רצונו של מקום, אביונים בכם. וע"ע בשו"ת הרשב"א (א, ת"ט), דמשמע דביאר דמש"כ אפס כי לא יהי' בך אביון, היינו דע"י הברכות שהקב"ה נותן לכלל, לא יהי' בך אביון שאין לו כלל, כדאי' בקרא שם דתתן לו. אבל קרא דלא יחדל אביון מקרב הארץ, היינו כלפי האביון עצמו, דבאמת יהי' אביון, לכן פתוח תפתח לו.

ו. נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא

הק' הבניהו, ממ"נ, אם לא הי' יכול לפשוט, איך יאבד עצמו לדעת, ואם לא יקיים דבריו, איך אומר שקר. ותי' דודאי ידע אילפא איך לשוט במים, וא"כ אם לא הי' יכול לפשוט, אה"נ הי' מפיל עצמו וטובע בנה, אך לא יהי' בשום סכנה, שהי' יוצא